

expetenda sunt, serius lumen apparet: multo etiam serius ut plene qualia sunt intelligantur. Præclare enim Plato beatum ait, cui etiam in senectute contigerit, ut sapiētiam uerasq; opinionones adsequi possit. Plato autem in Philebo summum bonum ex sapientia & uoluptate compositum ponit, quorum subiecta sunt intellectus & uoluntas: ex his uero intellectum sapientiamq; ut adfectuum moderatorem præferre uidetur.

DE AVTARCIA ET VERA FELICITATE

NONNULLI in ea quam Græci ἀὐτάρκεια uocant, id est, in ea uita quæ tantū paruo & necessario cōtenta sit, felicitatem ponunt. Inter hos sunt qui procul ambitione in agro uiuunt: ut ait Horatius. Beatus ille qui procul negocijs, Ut prisca gens mortalium, Paterna rura bobus exercet suis. Et Vergilius. O fortunatos nimium sua si bona norint Agricolas: quibus ipsa procul discordibus armis Fundit humo facilem uictum iustissima tellus. Pindarus in eadem est opinione his uersibus. Ἴ γίνετα δ' εἴ τις ὄλωρον ἄρδ' ἰζηρεκέωρ κτεάτεσι, καὶ εὐλογίᾳ προσυδαίς, μὴ μαθέουσθαι θεὸς ἡμέδῃ. Sanam si quis substantiam amauerit, ac necessarias uitæ possessiones, adita boni nominis fama, Is nec deus esse quærat. Omnes quidem Metellum illum ac Syllam, qui ambo felices dicti sunt: præterea Augustum ad hanc censuram uocant: sed si uerum facere iudicium uolumus, mortalium nemo est felix, quum tantulus dolor, quo nullus uacare potest, cum omni uoluptate præterita non sit compensandus. Sed fac ut uacare possit: dum se profecto mortalem quisq; sentit, nec perpetuo bonis fruitorum, facile cōtemnit omnia: ut ait Hieronymus. Quapropter nos Christiani aliam expetimus felicitatem, eam uidelicet quæ ab Ambrosio de officijs ponitur. Beatam inquit, uitam efficiunt tranquillitas conscientiæ, & securitas innocentia. Augustinus autem de doctrina Christiana. Beatitudo est diuinitatis perfecta scientia ac contemplatio. Idem super Genesim. In ipso autem homine nunc latitia quadam conscientia paradisi est. Idem de Sp. & be. Tanta est conditionis humanæ dignitas, ut nullum ei bonum nisi summum sit satis.

Mortalium nemo felix.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM
VRBANORVM, LIB. XXXI. DE LABORE

DE FORTITVDINE iam par erat ex lemmate præsumpto me dicere, si extra triuium aliquid expiscatus fuissē: uerum unam tantum eius partem ac potissimā attingam, quæ in laboris dolorisue tolerantia consistit: ac uiri est proprie, ut ait Bion in Bucolicis. μόρφα δουλιτέση πέλα κάλθ, ἀνέρι δ' ἄλκα. Forma decus fragili sexu, roburq; uirili est. Heraclides Lycius, ut scribit Philostratus in uita Sophistarum, unum librum laudibus laboris dicauit, sine quo dicebat nihil in rebus humanis frugiferum geri posse: adeoq; probari, ut cassus etiam labor (modo non uictiosus) sit ocio ac delicijs antefendus. Quid autem inter utrunque intersit, Xenophon Commentario secundo probe indicat, ubi Herculem Prodicium inducit de uitæ genere deliberantem: ac inter cætera dicit, nullam esse ueram uoluptatem citra laborem. Nam si somni aut cibi aut potus appetitum præuenias, nihil dulce sentiri: Labore autem exercitatis omnia dulcius suppeditari. Ex quo Socrates dum corpus ambulando seu quiduis aliud agendo exercebat, obsonare famem dicebat: quod item nostris religiosis ante cibum præceptum est. Idem opus conferre dictitabat ad hominis bonitatem, ocium uero ad uictium. Bonos igitur in opere esse quanquā ociosi uiderentur: Improbos autem, qui aut alea aut opere aliquo turpi siue etiam plus æquo ambitione seu quaestu occupati appereant, ociosos esse. Idem cum laboraret circa citharam, dicenti cuidam: Iam senex discis: respondit, κερττορ ἀφιμαδὴ εἶναι ἢ ἔμαθῃ. Id est, præstat tarde discere quàm nunquā. Lassus Hermioneus interrogatus à quo sapientiam didicisset, à labore & experientia inquit. Diogenes aiebat, Medeam non Pharmacidā, sed sapientem fuisse: ea siquidem homines delicijs corruptos, in Gymnasijs & pyrterijs per exercitationem interpollabat, ac laboribus robustos reddebat. Inoleuisseq; opinionē quod ex ahenis recoctos elixatosq; iuniores restitueret. Pythagoræ quoq; sententia fuit, legēdā esse ab initio uitā optimā ac laboribus quàm maxime exercitātam, quā consuetudo paulatim ex aspera dulcē redderet. Laborē nanq; uoluptatē quoquo modo semper comitari. Si bona sit uoluptas,

uoluptas, ille praecedit, Si autē mala, labor subsequitur. Musonius. Cum saepe pro uoluptate & pecunia aut alia re, nulla cū laude labores maximos subeamus: quid mirū si pro gloria, pro aequitate eosdem ad eam, exemplo cornicū & gallorū, qui quanquā rationis expertes, a deo pro gloria certant, ut ad extremū spiritū inuicem pugnent? Eusebius. Corpus uitiū corrumpit, animū uero carū rerum negligentia que ad diuinā faciunt contemplationem. Haecenus philosophi. **N V N C** poeta. Epicharmus. τῶν πόνων πωλῆσιμ ἡμῖν πάντα τ' ἀγαθὰ θεοί. Labori bus omnia nobis dii uendunt bona. Euripides. τὰς τύχας ἐκ τῶν πόνων διχῶν ἀνάγκη. Fortunas ex laboribus uenari oportet. Idem. πόνος, ὡς λέγεται, ἐν κλείας πατήρ. Labor ut dicitur gloriae pater. Idem. τῶν γὰρ πρῶτων θεὸς συλλαμβάνει. Laborantes deus adiuuat. ἢ ἄρετι βάλει διὰ τῶν μόχθων. Virtus per arumnas uenit. Idem. Labor solus citra fortunā sumptus (ut in pro uerbio) mortales adhuc minime adfligit. Labores audēt boni, timidi nihil unquā adsequuntur. Ex laboribus gratia prouenit hominibus. Nullo modo quis citra laborem felix esse, neque gloriam adsequi ullam nihil agendo potest. Ex qua Euripidis sententia Ciceronis est illud pro uerbiū. Omnis laus in actione consistit. Idem. Ἄρεος οὐδὲς θεοὺς ἔχωμ ἄν ἀνὰ σῶμα, βίον δ' ἀνατ' ἄν συλλέξω ἀνδρῶν πόνων. Ociosus nullus, quanquā deos habens in ore, uictum sine labore parare potest. Sophocles. μοχθῶν ἀνάγκη τοῖς δέλοντας εὐτυχῶν. Laborem subire oportet eos qui sibi feliciter esse uolunt. Idem. ἀπ' αὐτῶν ζητησῶν εὐρίσκει πόθος. Desiderium ex ipso quarente inuenit. Idem. θεὸς δὲ τῶν ἀργῶν οὐ παρίσταται. Deus ociosis non adest. Menander. ἀλώτα γῆρας ἐπιμαλειαὶ πόνων ἄπαντα. Cuncta & labore & diligentia deprehendi possunt. Idem. Ἄρεος δ' ὑγιαίνωμ τῶν πρῶτων πλὴν ὅτι ἀδλιότερον. διπλάσια γὰρ ἐοίσει μάττω. Ociosus qui ualeat longe miserior est febricitate: quippe qui duplo plura cibaria frustra consumit. Idem. Nullā omnino rem oportet uiris desperare benefacientibus. Philemon. Quam mihi dulcia sunt priora mala. Nisi enim tunc laborassem, nunc minime gauderē. Alexis, Cuncta ab initio dii hominibus monstrant: uerū diligentibus & inquiringibus melius patent. Democrates. οἱ ἐκδοσίοι πόνοι τῶν πῶν ἀκασίωμ ὑπεμονῶν ἐλαφρότερον πρῶτον κινῶσιν. Labores uoluntarij inuoluntariorū tolerantiam leuiorē preparant. Hesiodus. εἰ γὰρ κερὴν σμικρὸν ἐπὶ σμικρὸν καθῆσο, καὶ δαμά τῶν ἔρδων, τάχα κερὴν μέγα καὶ τὸ γῆρας. Si modico iugiter modicū superaddere perges: Nempe breui magnus surget tibi tēpore aceruus. Idem. πολλὰ δ' ἄσπερος ἀνὴρ κενεὸν ἐπὶ ἐλπίδα μίμνωμ, κρηίζωμ βίον πρὸ κακὰ πρῶτον ἐλέξατο θυμῶν. Spem uanam ignauus nihilum dum spectat agēdo, Indigus adspexit mœrens mala plurima uitae. Idem. τῶν μὲν τοὶ κακότητα ἐν ἰλαδὸν ὄψιν ἐλέσθαι πρὸς ἰδῶν. ὀλίγη μὲν ὄρε, μάλα δ' ἐγγυθὶ ναῖαι. τῆς δ' ἀρετῆς ἰδῶτα θεοὶ πρὸ παρῶν ἐδῆκαμ ἂ δ' ἀνάτοιοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄψιν οἶμ' ἐπ' αὐτῶν, καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὶ δ' εἰς ἄκρον ἴκηαι, πρὸς ἰδῶν δ' ἠπῆτα πέλα, χαλεπὴ πρὸς ἰδῶν. Ad uitium facilis uicina est semita cunctis Panditur: at uirtutis iter posuere remotū Caecilae, durum quē prius, sed uertice summo Dum fuerit, planum se offert quarentibus illud. In eandem quoque sententiam litera Pythagorae describitur in forma Y. Litera Pythagorae discrimine secta bicorni Humanæ uitae speciem praefere uidetur. Nam uia uirtutis dextrum perit ardua callem, Angustū primo, sed late in fine patet. At laua ad uitium tendens, perdit in arctum. Sed Latinos attingam. Ennij uerba pulcherrima ad hoc propositū scribit Gellius, quae in choro Iphigeniae scripta dicit. Ocio qui nescit uti, plus negocij habet quam cū est negocium in negotio. Nam cui quod agat constitutum est, nullo negotio id agit, sed ibi mentem & animū oblectat suum. Idem auctor uerba ex Catonis oratione ad milites refert. Mementote si quid unquam recte per laborē feceritis: labor ille cito à uobis abscedit: benefactū autem semper remanebit. Siquid uero nequiter per uoluptatē, uoluptas repete abibit: nequiter illud factū apud uos semper extabit. Virgilius. Labor omnia uincit. Cicero. Ad omne officium cōtentio animi est opus. Idem pro Archia. Nullam enim uirtus mercedē laborū periculorumque, praeter hanc laudis & gloriae desiderat: qua quidē detracta, quid est quod in hoc tam exiguo uitae curriculo tantis nos laboribus exerceamus? Certe si nil animus praesentiret in posterū, nec tantis se laboribus frangeret, nec tot curis uigiliisque angeretur. Nunc infidet quaedā in optimo quoque uirtus, quae noctes atque dies admonet, non cū uitae tēpore dimittendam cōmemorationem nostrī nominis, sed cū omni aeternitate adaequandam. In sacris item libris Salomon pigris exemplum ac prouidentiam formicarū proponit. David. Tu domine laborē & dolorē cōsideras. Dominus uero ipse eum qui talentū per ignauitā & desperationē fodit, & ociosos in foro stātes, & uirgines dormitantes reprehendit. Greg. in M. Sicuti in malis praesens securitas parit dolorē: sic in bonis praesens labor perpetuā inducit securitatē. Et [alibi pulcherrimus

Litera Pythagorae.

Verba Ennij in choro Iphigeniae scripta

pulcherrimus eius locus. Desidiosus, inquit, sæpe ingenium accipit, ut iustius negligentia puniatur, quod scire cōtemplaretur quæ sine magno labore adsequi poterat bonitate natura. Contra uero studiosus tarditate punitur, ut eo maiora pramia ferat, quo magis laborauerit. Denique Sophocles, Plato, Isocrates, Hieronymus etiam noster, & alij complures qui diu uixerūt usque ad extremam senectam scribentes, labores subierunt, finemque discendi cum uita fecerūt. Ad quam rem multū faciet alienæ imitatio uirtutis. Nam quisque bonus aliena gloria magis excitabitur. Thucydides puer quum audisset Herodotum lenem suam historiam recitantē, collachrymasse dicitur. Demosthenē fabrorum antelucana diligentia excitare solebat. Themistoclem Milciadis tropæa somnum capere non sinebant. Alexander Achilles, Cæsar Alexandri conspectis tumulis, laudis æmulatione ingemuisse feruntur.

DE OCIO.

Duplex
ocium.

VVM duplex sit ocium, illaudatum & laudatū, primum uoluptariorū & igna uorum est, aduersumque labori, cuius supra mentionem feci. In quo uiuentes Seneca stultos uocat, semperque uiuere incipientes. Talem dicit Vaciam illū fuisse, qui ruri in desidia agebat. De hoc item Greg. in past. ait. Plerumque piger dum age re necessaria negligit, quædam supra se difficilia proponit, quædam uero incau

Ocium lau
datum.

te formidat: & dum quod iuste metuatur inuenit, ostendit quod in ocio iuste torpescat. Alterum ocium laudatum, literatorū est ac contemplantium ueritatē. De hoc Cato dicebat, uiro nobili quemadmodū negocij sic & ocij rationē extare oportere. Hoc item Seneca in epistolis amplectendum suadet honesto ac prudēti uiro, quod ex actionū tumultu tanquam in portum se tandem recipiat: ubi sese primū, deinde humana pariter ac diuina dignoscat. Nam semper negociosis, inquit, tempus furtim labitur: & hos esse qui ambitione uel avaritia iugiter occupati, breuitatē temporis querunt, & improuisos se ad mortem trahi, nihil omnino uixisse putantes. Aristoteles in libro de anima inquit, animā sedendo & quiescendo fieri prudentiorem. Plutarch. Sapientem decet quietem & ocium in scientiæ & prudentiæ exercitatione ponere. Non dico eam uenalem ac forensem, sed maximam quæ nos deo cōiungat. Socrates dicebat ita instituendam esse uitam, ut ex te, non ex alijs uoluptatem capere possis. Euripides, ὁ πλεῖστα βιάσων, πλεῖστα ἀμαρτάνει βροτῶν. Qui agit plurima, plurimum peccat. Quod ambitiosis & auaris maxime accidit. Ea demum ratio, quod improbi probis rerum experientia simul & solertia præstant: quam enim quis diligit artem, in hac se libenter exercet: quā uero exercet, hanc & probe nouit. Denique ex Augustini sententiā in lib. de ciui. nemo bonus negocium quærit, nemo improbus in ocio cōquiescit. Ocium, inquit, sanctum quærit charitas, negocium iustū suscipit necessitas charitatis: quā si nullus imponit, percipiendæ uacandum ueritati. Gregorius in Ezechielem. Cōtemplatiua uita est charitatē dei ac proximi tota mente complecti, ab omni terrena actione quiescere, soli desiderio cōditoris omnibus posthabitis curis inharere. Idem in eodem loco triplicem eius gradum ponit. Primum quum se ad se colligit: alterum ut se collectū qualis est uideat: tertium ut supra semet insurgat. Idem. Sicut enim grauioris est culpæ, inter bonos improbū esse: sic maioris fuerit laudis, inter improbos bonum se præstare. Idem in Reg. Quanto quis in rebus mortalibus occupatior, tanto à deo remotior. Isidorus de summo bono. Quanto quisque curis maioribus occupatur, tanto magis uitij premitur. Mundi enim amatores non solum stulti ex eo quod infima pro summis appetant, uerum etiā miseri quod ea cum ærumnis consequantur. Bernardus. Ocium est uacare deo, imò negociū negociorū, ubi nullum admittitur ocium. Seneca in epistolis. Crede mihi, plus agunt, qui nihil agere uidentur. Necessarium tamen huiusmodi uiris Aristotelis sententiā, rerum administratorem aliquem prope habere, qui res obeat ac curet: ut Socrates Critonem, Epicurus Metrodorū, Apollonius Damidem. Ipse quoque dominus noster Iudam negociio præfecit. Apostoli item alios alij. Ut autē monachos attingam, Origenes Ambrosiū, Hieronymus Cromatium habuit. Bernardus fratrem Viterbij defunctum deflet, ut paternæ domus præsidium, curarumque suarum leuamen. Denique Franciscus Helia suo quanquam flagitioso, ob rerum experientiam carere non poterat.

Contempla
tiua uita.

Quid ab ocio honesto retrahit, quid ue inducit: & de solitudine.
SED ut facile uideamus, ab hoc ocio multos præstanti ingenio repellit metus attendendæ dignitatis & existimationis, quam negocium nutrit & auget. Quapropter Cicero & ocium cum dignitate, & negociū sine periculo, in proœmio de oratore exoptat,

exoptat, duo quasi difficilia. Et Virgilius ex eadē causa suum ocium literarū ignobile appellat. Ad idē rursus ocium pleriq; ob calamitates inducuntur, ut accidit in primis Ptole. Philadelpho, q; cū podagra diuturnoq; morbo laboraret, ad fouēdas artes liberales se cōuertit: accersitis undiq; ingenijs, & bibliotheca illa nobili cōstituta. Hieron itē Syracusan⁹ tyrānus in grauem incidens morbum, uocatis Simonide, alijsq; poetis, philosophari cœpit. Aphricanus maior post accusationē illam relicta reip. cura se in Liternū recepit. Nōnulli uero naturali quadam philosophia res humanas perosi, ut Diocletianus & Maximianus principes, rem nouam ausi, relicto imperio in uitam se priuatā redegerūt. Vt & mea ætate Amurathes Turca ex Othomanis, pater Mahumetis, qui Cōstantinopolim cepit, relicta penitus filio regni cura. Religionis autem & Christi causa innumerabiles, inter quos Lotarius Caroli Magni nepos: item Petrus Angliæ rex, qui dimisso suis regno Romam uenit, ubi in paupertate priuatus uixit. Duces quoq; Venetorū nonnulli, ut in eorū historia narraui. Ex Pontificibus uero Cælestinus v. sese penitus abdicando. Ex Cardinalibus ipse Hieronymus, quādo inter hos iam uulgo receptus est. Præterea Petrus Damianus, proximis quoque annis Ardicinus Delaporta Cardinalis Alerienis iam grandis natu, qui signandis libellis præerat, relictis statim omnibus, Hetruriam se cœnobio addixerat, si per Innocentiū v. qui eum paulopost reuocauit, licuisset. Sunt qui hanc secessionē in media ambitione ac magistratu aggredi sunt ausi, ut proxime cōtigit Eugenio iiii. qui Aloisio patriarchæ uiro solerti rerū cura delegata, sese totum literis tradiderat: quod minime laudi tribuendū. Qui enim huiuscemodī sunt animo, subesse potius q̄ præesse debent: sed gloriam expetunt, gloriæ tamen pondus ac fastidiū delectant. Solitudo igitur huic uitæ generi necessaria, cui nōnulli agrū delegerunt. Menæder. *Ἄριστος ἀρετῆς καὶ εἰς διδασκαλοῦ ἐλευθέρου ἀγροῦ.* Et uirtutis & uitæ liberæ magister optimus est ager. Idem. *Ὡς ἴδ' ἢ τῶν μισοῦντων τὸν φαύλον, ἢ ἐρημίαν.* Quam dulce improbos odienti solitudo agri. Plutarchus in Mo. Solitudo enim philosophiæ uacās, nō ut in ciuitate cōsistentes, multis ac paruis se implicat, sed alte uolat in mundi cōtemplatione. Quapropter maiores nostri templa in locis remotis & desertis dedicaerūt: maxime Panos, musarū, nympharū, Apollinis, & qui musarū duces sunt. Hieronymus cōtra Io. Multi philosophorū relinquūt nō modo urbes, sed agros ingentes, & amœnos fontes, uocalesq; auisū modos, ne per abūdantiam animæ fortitudo languescat. Pythagorei in solitudine & locis desertis habitauere. Platonici quādoq; in tēplo & locis sacris uersabantur, ut admoniti augustiore habitaculi sanctitate, nihil aliud q̄ de uirtute cogitarent. Idē. Inuenti Platonici qui oculis se sponte priuarēt, ut nihil aliud q̄ solam scientiā meditarentur. Idē contra Iulianū, secedere & in solitudine se recipere tutius esse dicit. Nolo inquit, spe uictoriæ pugnare, ut uincā aliquādo. Idem ad Rusticū Mo. Si Paulus castigat corpus, quanto minus te posse existimas sine lapsu uitā ducere? Si in cœlo peccatū fuit, quanto magis in terris? Si delictū in ijs qui corpore carebant, quanto magis qui in fragili sunt corpore cōstituti? Cassianus de anima. Turba uitiorū sine certamine proculdubio uincit ab eo cui solitudo gratiā suffragat. Greg. in Mo. Quid prodest solitudo corporis, si solitudo deficit mentis? Qui enim corpore remotus, & tumultibus humanæ cupiditatis angit, in solitudine nō est. At cōtrā, si quis in turba sit, nec ullus curarū seculi tumultus mēte patiatur, in urbe nō erit. Nam Loth in peruersa ciuitate iustus fuit, in secessu peccauit. Illud præterea obseruatione dignū, q̄ sanctorū hominū diuersum cernimus à reliquis ocium: ceteri siquidē sapiētes post exantlatos labores, post administrationē reip. ac res gestas, ocium quasi debitū eis mollioris uitæ ac solitariæ adsumentes, in uirtute theorica sibi uiuere cœperunt, quorū exempla supra memorauī. At Christiani perfecta sapiētia præditi, exordiū perfectæ uirtutis à solitudine auspiciant: ubi aliquādiu seselectionibus abstinentiæq; exercētes ante oia probēt. Deinde cōfirmati, qd' soli hauserūt, reliquis cōmunicant, ad actiōes uarias cōuertunt. Sic dñs Iesus post habitationē deserti loci, ac ieiunij tolerantiam, ad docēdos hoies prodijt. Sic Paulus post an. xiii. quibus didicit ab apost. Euangeliū, ad gētes proficiscit. Sic Hieronymus, Franciscus è sinitibus & locis ferarū post aliquot annos prodeūtes, alios cōfirmauerunt.

DE TEMPORE ET OCCASIONE

CIVM simul & negociū tempus metitur, quapropter de hoc pauca, ac primum de horis & horologijs. Horas Homerus cœli foribus assistere dicit, quadrigamq; & equos soli prodeūti mane preparare. Has mathematici æquales & inæquales ponunt. Inæquales etiam chronicas uocant. Quoniam totidem signa tam æstate

Qq quam

Ptole. Philadelphus

Hieron Syracusanus.

Diocletianus & Maximi.

Solitudo

Horæ

turque anni huiuscemodi Climaterij, quod ad eos quasi gradatim ueniamus. Plato uero apud eundem auctorem hos Climaterios ex nonario constare uoluit, quapropter lxxij, magnam esse uim, quod ex utroque numero multiplicato consistat: in quo anno perire Aristoteles & Cicero. maxime autem senes plerumque lxxxi. non praterire, in quo decesserunt Plato, Dionysius Heracleotes, Diogenes Cynicus, Eratosthenes geographus, & Xenocrates Platonius. His uero qui hunc terminum praterunt ex psalmi etiam auctoritate, labor & dolor. Diua genitrix quamque extra sortem est humana, ac speciali dei prouidentia reseruata, annum ipsum undequinquagesimum non excessisse, apud receptum auctorem inueni, ex Helisabeta uirginis sanctae de Sconangia commentario, quae anno M. C. L. X. emicuit. Haec in diuina contemplatione eam annum post filium & quicquid est ultra usque ad eius assumptionem uixisse clare conspexit, quod mihi uerisimile fit. Neque enim adsentior his qui multis dicunt eam superstitem annis, quam Dionysius teste omnes apostoli in eius funere conuenerint: ipsi uero palam est quod non tot annis, quot uulgo dicunt illam superstitem fuisse, simul fuere. Optare senectutem in anigmate est. Res una uidelicet quae potissimum ab omnibus desideratur: habitam uero omnes spernunt & ab se reijciunt. Eam uero contra mortaliu omnium opinionem amplectendam Cicerone in Catone suadet, confutatis quatuor quae solent impugnare causas. Sunt autem huiuscemodi. Auocatio a rebus agendis, infirmitas corporis, priuatio uoluptatis, uicinitas mortis. Hiero. in Amos prophetam. Senectus bona multa, multaque ite mala secum adfert. Bona, quae nos ab importunissimis dominis liberat uoluptatibus, modum gulae imponit, libidinis impetum frangit, auget sapientiam, prudentiam quoque ac consilia supereditat. Annus magnum Pythici octauum quemque dicunt ob ludos, Olympici quintum: Romani item, quo tempore lustrum agebant. Sed centesimum maxime quo ludos seculares celebrabant. Mathematici xij. & vij. ob louis profectioes, magnasque in his mutationes fieri, ut ait etiam Plato de legibus. Quod autem legimus in sacris uoluminibus, homines priores tam diu uixisse, Augustinus uero integrasque xij. mensium annos fuisse testat, ac ex prouidentia factum, uti pauci tunc citius crescerent: rerum insuper cognitio commodius ex longa experientia deprehederetur. Annos Romani, ut ait Festus, domi quotannis in parietibus portarum clauo annali defixo notabant. Sed & aliud tempus quod Graeci καυρόμ, nos occasione siue tepestiuitatem dicimus, quam ueteres teste Callistrato pulchrum puerum ac deum rotulae fingeant summis digitis insistentem, a latis talaribus, nouaculam in dextra, crinibus tantum anterioribus, occipitio caluo, ut plane significarent a breuitate, comoditateque temporis nos deserui, nuncque redituri. Quapropter omnibus bonis est curae ne frustra labatur. Lacedaemonijs tanta fuit huius rei obseruatio, ut nemini permitterent extra uirtutem sibi uacare. Argumento id praeter alia fuit, quod Ephori quondam animaduertentes, quosdam iuuenes ambulatione uespertina uti, praeeperunt eis ut abstinerent, ueluti non se exercentes, sed in delicijs utilem diei partem coterentes, tempore abuterentur: optare enim Lacedaemonios, non per ambulationes, sed per gymnasia & uirtutem, bonam corporis habitudinem, ac uires quaerent: auctor Aelianus. Inter Romanos Cato senex dum senatus cogere, libellos quosdam quos secum afferebat obiter lectitabat. Plinius teste eius nepote in epistola. Vulcanalibus uigilare incipiebat, quae sunt in fine Augusti, noctibus literis, interdum negocijs principalibus uacabat, quendam eius anagnosten frustra parumper dum legeret interpellante acriter reprehendit. Iulius Caesar quaternas simul epistolas dictare solebat. Vespasianus dum se amicaret & calciaret, legationes audire. Proximis uero annis Siciliae rex Alphonus senior post tot bellicos labores utroque sacrum uolumen quindecies legisse fertur. Nullam occasionem praetermittendo, iugiterque uigilando, magni uiri sunt omnia consecuti. Breue nobis spatium inquit Cicero, natura dedit: cursum uero gloriae sempiternum. Nihil tamen est quod de illa queramus. Longum satis tempus ad consequendas omnes artes suppeditauit, sed breue nos ipsi fecimus, in delicijs, iocis, uoluptatibus, sodalitatibus, bona cui partem absumentes. At si forte pueritiam & senectam frustra consumimus ob debilitatem, media saltem aetas debet esse frugifera & parca temporis. Quod Hesiodus hoc uersu allegorice satis monstrat. ἀρχομένης δὲ τῆς ἐπιπέρας καὶ λήγοντος κορυφῆς αὐτοῦ, μεσότητι φείδεο. Hoc est, Incipiente uini uase & in fine potantum libet, ueluti non ita perfectio: in medio autem tanquam perfectio utere parsimonia.

DE IRA EIVSQUE REMEDIO

RA M, inuidiam, dolorem, metumque mortis: pars continet irascibilis, quae facile sedabitur, si dicis sapientium auscultabimus. Ira igitur prius naturam dicemus, quae gemina est, aut aperta, aut dissimulata. Haec posterior longe deterior. Arrianus sophi

Climaterij
anni.Diua uirginis
aetas.
Helisabeta
uirgo.

De senectute

Annus ma
gnus.De occasione
καυρόςLacedaemoni
orum mos.Pars irasci
bilis.
Duplex ira

Ita. Cauendū inquit, iram illorū qui paulatim eam cōcipiunt, lentiusq; exardescūt, magis q̄ illorū qui celeriter. Nam his ira breuior, illis diuturnior. In eandem sententiam Homerus Iliados. α. κρείσσων γ' βασιλεύς ὅτε χόσηται ἄνδρι χέρη, εἴπῃ γ' τε χόλονγε κῆ αὐτῆμας κατὰπέψῃ. Ἀλλά γε μετόπιος ἐμὶ χεῖρ κόρη ὄφρα πλέων. Nam melior princeps iratus forte minori est. Quod si dilulat subitū tunc mente furorē, Tēpore post illum pœna grauiore repēdet. Ex nostrorum quoq; sententia, Deus tarditatē supplicij pœnæ grauitate compēsat. Ira uero aperta sine iurgio nō est: admodū & ipsa uituperabilis. Plutarchus. Verborū leuissimam rem grauis pœna sequitur secundū Platonē. Silentium autē ubiq; nullam reddere rationem habet. Theophrastus. Irasci quidē sapienti siue seruis siue amicis non oportet, sed sedato animo agendū, ne iudiciū quod de alio appetimus subeamus, nēue culpæ potius rei q̄ accusatores, aut odio potius q̄ consilio fecisse uideamur. Euripides. Duobus litigātibus alter semper uisus est altero qui nō respondet sapiētior. Idem. Grauis quidē & implacabilis est ira, qua amicus amico irascitur. Idem. Σ μικρὰς ἀπὸ χῆς νέκος ἀνδρώπυ μέγα γλώσσ' ἐκπρίζει. Parua quidem occasione magnam lingua præbet contentionē. Idem. πρὸς κέντρον μὴ λακτίζει. Id est, Noli cōtra stimulū calcitrare: usurpatū quidem à multis prouerbiū. Democrates. θυμῷ μάχεσθ' χαλεπὸν, ἀνδρὸς δ' κρῆτέον ἀλογίση. Cum irato animo cōtendere difficile, tum uirū sine ratione superare. Menæder. Hic demū optimus uir ὁ Gorgia, qui inter mortales ferre iniuriā potest. Philemon. Dulcius aut lepidius nihil q̄ posse uerborū contumeliā pati. Hoc em̄ pacto maiorē maledicus patit̄. Pythagoras. Magnā puta disciplinā, per quam ferre indisciplinā potes. Glycon. Māsuētudo ac patientia, maximū signum, esse deo acceptū. Remediū iræ subitæ teste Plinio, tempus interponere seu cibū. Cibus enim impetū animi magnopere lenit. De tempore testatur Plato, qui quādoq; in seruū iratus Xenocrati amico adstātī ait, Accipito tu & uerberato. Nam & ego iratus sum. Præterea Musica. Clinias enim Atheniensis uir Pythagoreus, ut scribit Aelianus de ua. histo. siquādo in iracundiā incidisset, priusq; ederet, cithara deliniēbatur. Exemplo quoq; se hoc dicebat Achillis Homericī facere, qui & ipse iram hoc modo leniuit. Aliam quoq; medicinā Seneca ostendit. Optimū quidē inquit, scire nolle quod quisq; peccauit, tollendāq; ex animo suspicio, & omnia in bonā partē præsertim cum amicis accipiēda, retinendaq; in animo illa sentētia, in quibusdā rebus satius esse decipi, q̄ diffidere. Caesar enim post uictoriā incidens in epistolas inimicorū, partim etiā eorū qui neutrius partis uidebātur, eas cōbussit, maluitq; eorū ignorare cōsilia, q̄ per eas occasionem iracundiæ dare. Et Alexander Macedo, quū medicinā sumpturo literæ superuenissent, ut à Philippo medico eius familiarī caueret, sumpto statim poculo, medico literas ostēdit. Plutarch. in Mo. alia insup adducit. Faciendū, inquit iracūdo, more gubernatoris, qui ob timorē (quū timor nō sit minor ira) nō remittit de diligētia, quin in trāquillo omnia obeat munera, Sic animi naufragia uir quietus prouidere antea debet. Dicit quoq; patientiā domi paulatim ediscendā cum seruis & uxore: ut planē foris ea postea utamur. Exemplūq; Socratis ponit, qui Xātippes uxoris cōiucia, insolentiamq; domi ex hac potissimū causa ferebat. Cicero ad Qu. fratrem. Propediē si te iracundum cognoueris, inquit, quotidie meditare resistēdum esse naturæ: tum legē tibi statue, qua iratus non nimīū uideare, magis q̄ omnino nō irasci. Nam illud est nō solum nō grauitatis, sed interdū lentitudinis: moderari uero & animo & orationi cū sis iratus, aut etiam tacere & tenere in sua potestate motū & dolorē: etsi non est perfecta sapiētia, tamen nō mediocris ingenij. Improborū præterea maledicentiā magis æquo animo ferendā q̄ aliorū suadet Euripides. τὸ δ' ἀξίωμα κἀμ κακῶς λέγει δ' σὸν, πείσθη λόγος δ' ἐκ τ' ἀδελφούτων ἰὼν, κακὸν ἦν δ' οὐκ ὄντων, αὐτὸς οὐ ταυτὸν δένει. Dignitati quanq; uir improbus obtrectet tuæ, fer æquo animo: nāq; uerbū idem à bonis exiēs atq; ignauis haud idē potest. Quod Seneca itē imitatus ait, uituperari à malis laudari est. Et in sacris libris. Ne stulto respondeas secundū stultitiā suā, ne similis ei efficiaris.

EXEMPLA MANSUETVDINIS ET PATIENTIAE

TERTULLIANVS librū de dei patientia elegantissimū scribit, ubi monstrat nihil in eo diuinius aut mirabilius, quā cum facta mortaliū improborū tolleretur ac misereatur. Nullamq; in hominibus præstantiorē aut cōmodiorem posse patientia reperiri uirtutē. Ad hāc igitur Vlyssē ante omnis citat antiquitas, ut qui rem suā feliciter dissimulando sit adsecutus. Deinde Iasonem: qui cum cæteri Argonautæ uim Ætææ regi insolentē respondētī adferre uellent, solus patientia resistens omnia superauit. Patientissimus unus apud Athenienses fuisse traditur Socrates, Apud Lacedæmonios

ira remediū.

Clinias

Achilles

Caesar

Alexander Macedo.

Socratis patientia.

... Agellian. A
... concordi p
... ad eū q
... sed ponia ab
... redidit. Q
... iocumtra d
... Denie
... ac lonem
... contra He
... ex parte lenat
... sed no
... habuit. ut C
... dei pro
... cuius e
... parte indugen
... nobis male
... Alterū
... qui Ma
... ad min
De ira officio
ERIPATE
dicūt: per eam
Cicero in Tu
cit iram esse n
bos coercent
uicere Christiā
legimus, quom
animaduerte
ad dicit
Heliūm i
legita minime p
uicem legimus. T
Nāq; Metellij
Zelus quādoq;
uolunt, omnia perm
prophetantes in castr
Abisai cenens da
m eos, nec ab eo per
uicentes: Iohannes tran
DE I
ENOPHON
quidam nō
sed tantū mo
memoretur q
eos qui male
uicentem agroq; at
uidiam una pates re
poeta poeta. Ex ca
tus, ac iun imbus &
abus est. Meminer
mica exultante
... Inuidus scri
... benedictij labō

cedamoniōs Agesilaus, Apud Romanos Pomponius Atticus, ut Corne. nepos scribit, qui iram omnino coercendā putabat, in eos praesertim quos diligeremus. Dauid quoque inter Hebraeos, Aristippus ad eū qui ob uerba in iram cū eo uenerat, Ne quaeso à uerbis propter iram discedamus, sed potius ab ira propter uerba. Idem cuidā maledicenti ait: Tu maledicēdi dominus, ego audiēdi. Quis nō miret Lycurgū, qui teste Plutarcho, priuatus oculo à quodam in cōcione iuuenē: traditū deinde à ciuibus plectendū, interpolauit, eruditq; in posterū melioribus moribus? Deinde in theatro miratibus omnibus, luuenē, inquit, Lacedamonij mihi à uobis noxiū ac fontem traditū, nūc eruditū optima reddo disciplina. Fabius Rullianus Consul quū res contra Hetruscōs apud Ciminā sylvā gereret, crescētē hostiū metu, legatis rogātibus ex parte senatus, ut L. Papiriū eius inimicū dictatorem diceret, uultum demisit, nihil aliud respondens: sed nocte sequente sese uincendo eundē dixit, cui gratia sunt acta. Iulius Caesar nullam habuit, ut Cicero dicebat, uirtutē misericordia admirabiliore, cuius rei gratia putat Augustinus dei prouidētia clarissimū in orbe nomē obtinuisse. Augusti quoque iucurrit exemplū, cuius uerba ex epistola hāc Trāquillus memorat. Noli mi Tyberi atati tuae nihiū in hac parte indulgendo succensere, ut sint qui de nobis male loquantur. Satis enim habemus ne quis nobis male facere possit. Mea uero atate Alfonso Tarraconensis Siciliae rex nūc iratus uisus. Alterū nos uidimus Romae Gabrielē Brixiensem ordinis minorū Cardinalē Agriensem, qui Mathiae regis Pannoniae res diu procurauerat: iurare solebat annos xxx. nulli mortaliū uel minimo seruo subcensuisse, quae res illum ad eum honorē perduxit.

De ira officiosa, & quod etiam opinione quandoque officij errat.

DERIPATETICI uirū negant qui irasci nesciat, cotemq; fortitudinis iram dicūt: per eam leges seruari, ius defendi, arma pro patria suscitari: ut est author Cicero in Tuscula. Chrysostomus in euangeliū in eandem ferē sententiam, dicit iram esse necessariam ad tuendas leges, ad regendam disciplinā, ad improbos coercendos. Hieronymus in epistolis, Irasci quidē hominis esse dicit: iram aut nō perficere Christiani. Hanc iram laudatam sacri libri Zelum appellāt, qualem habuisse Phineem legimus, quum scortū Madianite interfecit: qualem Moſen quum de monte descendens ac animaduertens uitulū conflatilē, tabulas decalogi perfregit. Neemiā quoque quum populum audisset uociferantē ob ſœnus quod optimates exigebant, uehementer iratum accipimus. Heliseum item quū ille in Ioam regem inueheretur, quod terram quinquies aut sexies sagitta minime percussisset, uti Syriae regionē destrueret. Paulum deniq; in faciem Petro resistētē legimus. Talia quaedam & apud Romanos seueritatis, Brutorum, Torquatorum, Nasicae, Metelliq; illius qui Caesari expilanti ararium, restitit. Errat tamen ira huiusce modi siue Zelus quandoque opinione officij. Ut illi qui se zelotas Hierosolymis belli tempore appellabant, omnia permiscētes, ut author Iosephus de bello. Iosue Moſis famulus uidēs duos prophetantes in castris ait, Domine prohibe illos. Cui Moſes: quid, inquit, amularis pro me? Abisai cernens duos seruos maledicentes Dauidi fugienti Absalonem: ait, Ibo interficiam eos, nec ab eo permissus est. Et Paulus æmulator paternae legis. Discipuli quoque domino dicentes: Ioannes trans Iordanem baptizat, & omnes ad eum ueniunt.

DE INUIDIA, EIVSQUE REMEDIO

XENOPHON libro iij. Cōmen. ex sententia Socratis dicit inuidiā esse tristitiā quādam, nō quidem in felicitate inimicorū, neque in aduersitatibus amicorum: sed tantū mœrorem in amicorum prosperitate. Admiratibusq; quibusdam quibus inueniretur qui amicis inuiderēt, respōdit: Profecto sic res habet. Multi enim eos qui male rem gerunt miserātur & iuuāt, quibus si forte res secunda contingerent, inuiderent, ægroq; animo ferrent, quod minime sapientis est. Hesiodus probe monstrat inuidiam inter pares reperiri. καὶ κοραμεὺς κοραμεῖ κοπέη, καὶ τέκτωνι τέκτων, καὶ πτωχὸς πτωχὸς φθονεῖ, καὶ αἰοιδὸς αἰοιδῶ. Inuidet aut figulus figulo, uel egenus egeno, Siue faber fabro, dulcisq; poeta poeta. Ex eadem serē causa atate quoque imparibus minime inuidemus, ut ait Plutarchus, ueluti senibus & pueris. Inuidiā hoc solū bonū, teste Aristo. quod maximū malum habentibus est. Menander. ὁ φθόνος αὐτῶ πλέμι καθίσταται, ἀνδραγέτης γὰρ λυπεῖται. Inuidia si bñpñ inimica existit, sponteque uolentes semper adſicit dolore. Democrates. ὁ φθονέων ἐαυτῶν ὡς ἐχθρῶν λυπεῖται. Inuidus seipsum ut inimicū cōturbat. Scribit quoque Virgilius elegās de huius natura hendecasyllabū, quod extat inter eius opera. Huius filia maledicentia est atq; ob-

Qq 3 tractatio,

Nephele sectatur. Aristophanes quoque apud corruptos Dionysiis & ebrietate Atheniensium animos, *Aristophanis* Nephelas comcedia, contra Socratem scomma excogitauit, unde inuenti postea qui ausi sunt *comcedia contra Socratem* cum publice accusare. Quin & mortuis ac absentibus obtrechat: cum quibus ait Plautius Larua luctantur. Quapropter urbis eam antiqui adsimilauere cadauera petentibus, Leonibus nequaquam qui resistentes inuadunt. Stellioni etiam, quem nunc Tarantulam uocat. Præterea *Stellio* Cancro insidiosissimo animali, quod is Herculis uigilantem metuens olim uirtutē, dormientem est aggressus. Quoniam uero, ut ait Socrates, inuidia gloriam uelut umbra solem sequitur: maxime eam uitabit si quis uirtute aut potētia seu etiam fortunis præditus modice se habuerit, minimeque adrogāter: ex Horatiano carmine. Iam tacite pasci si sciret coruus, haberet Plus dapnis inuidiaque minus. Ex Apologo Æsopi tractum prouerbiū. Qua etiam de causa, ut scribit Ælianus de uahisto, Atheniensium proceres qui rerum gestarum gloria florent, quod non possent ex æquo cum ceteris uiuere, ad declinandam inuidiam, atque ut liberius uictraret, extra patriam sponte agebant: ut Iphicrates in Thracia, Conon in Cypro, Timotheus in Lesbo, Chabrias in Ægypto, Chares in Sigæo. Inter Romanos uero Pompeius, teste Plutarcho, post tot triumphos & imperia libenter domi aut ruri se continebat, raro in publico conspectus. Idem in imperio facili ante omnium ora uersabatur, ut ait Cicero de Imperatore deligendo. Nam legitimi principis, seu in magno sacerdotio, siue magistratu constituti, contraria ratio. Is enim maxime collaudabitur, proculque ab inuidia fuerit, ad quem fores ac conuenticatio cunctis patebunt, quod memoria patrum Alfonso Aragoni regi Siciliae, ac Martino v. Pontifici obseruatum diligentissime fuit, turba sine discrimine admissa. Nam huiusmodi uiri qui in penetralibus latitant Epicuri sectatores, sibi tantum consulunt, officium in uita deserentes: aut certe, ut ait Apосто. semetipso desperantes impudicitiae omnique libidini tradiderunt.

DE DOLORE

NERCENTVR in super patientia, maximeque pollent in doloris mortisque contemptione, quapropter Euripidis primum dicta super hoc adferam. In Orestis principio sic orditur. οὐκ ἔστιν οὐδέ μιν δεινὸν ὧδ' εἰπεῖν ἔπος, οὐδ' ἄλγος, οὐδέ ξυμφορὰ δειλάτος, ἢ οὐκ κρατῆτ' εὐτακτος ἀνθρώπου φύσις. Tres sunt senarij à Cicerone hoc modo conuersi. Nulla est tam difficilis fando ratio, Ne uors nec ira, neu tam inuitum malum, Quod non natura hominis patiendo ferat. Idem. Is est diues qui mala quae contingunt tantum æquo animo ferre potest. Malis quae eueniunt succedere minime debemus. Tantum recte agamus, bene rem gerimus. Cicero hanc sententiam in epistolis secutus, nullum malum, nihilque dolendum, praeter culpam dixit. Idem in Hecuba. φέρω τὸ δ' ἄλγος. ἔν κακοῖσι δὲ οὐ ἔσθιομ βροτοῖσι μὲν εὐφρομῆμ σόμα. Fero dolorem: namque in malis bene loqui haud facile fuerit. Idem. ἀγαμ φρονῆμ σοφοῖσι ἄλγος ἔστιν. Sapientibus ualde sapere poena est. Idem. ἀνὴρ ἄριστος ἐν ταῖς συμφοραῖς ἔλπιει πέρριθε αἰεὶ, τὸ δ' ἀπορεῖ μιν ἀνδρὸς κακῶ. Aurea est sententia. Vir, inquit, optimus in calamitatibus semper sperat. Nam dubitare uiri est improbi. In eandem ferè Apollodorus. οὐκ ἄβυ μὲν τὴν καλῶς πᾶσι τὸντα δὲ, τὰ βελτίω δὲ πρὸς δ' οὐκ ἄβυ. Non oportet eum dolere qui bene agit, quin semper potius expectare meliora. Sotacus. Dolor & tristitia procul à te erit si recta sectatus fueris. Lex deus est, hunc uenerare, improbos euita, ubicumque bene uixeris, ibi agas, beneque tibi erit. Omnia obserua imitareque bona. Praecepta sermonesque bonos custodi. Quietem ubique serua. Bonam ualetudinem deos exposce. Antiphon, λύπη μανία ὁμορος ἔστι. Tristitia uicina est insania. Omne etenim contristans morbus est homini, nomina uera plura retines. Idem. Vita tristis ac mœsta uti malus pictor colores primum de corpore aufert. Idem ferè sacra uolumina. Animus gaudens atate floridam facit, Spiritus tristis desiccet ossa. Democrates. Optima est uita plurimum lætari, minimum dolere: hoc tantum assequi poteris uoluptates in rebus mortalibus spernendo. Simile illud Salomonis, Bonum facere & lætari. Pyttacus Mityleneus, Prudentis esse ait, curare ne ueniāt mala: Fortis uero, si ueniāt tolerare. Thucydides huic similem sententiam pulcherrime expressit. ὅσοι πρὸς τὰς συμφορὰς γνώμη ἠκιστα λυπῶνται. ἐργῶ δὲ μάλιστα ἀντέχουσι οὐδ' ἄριστοι. Qui in calamitatibus animo minime dolent, opera nihilominus ac diligentia obsistunt, hi optimi putandi sunt. Metrodorus. πᾶσι γὰρ ἔστιν ἐπὶ πόνω μὲν πρὸς δ' οὐκ ἄβυ. Difficile in laboribus expectare. Prouerbiū est Graecū, ὅπου τις ἄλγος, κίσει καὶ τὸ νοῦν ἔχει. ubi quis dolet, ibi & mentem habet. Thraces teste Plin. dies infaustos nigro calculo, faustos albo notabant. Horatius. Thressa ne careat pulchra dies nota: quanquam ex usu cressa legat, librorum errore manifesto.

Vir optimus in calamitatibus semper sperat.

DE DOLORIS NECESSITATE ET REMEDIO.

SOCRATES interrogatus quonam modo minime doleremus, Hoc fieri dixit nullatenus posse. Non enim esse quempiam qui ciuitates aut domos inhabitet, aut cum hominibus conuerfetur, qui non tristitia quandoque adficiatur. Philomenes, Nullus est usquam mortalium cui non aliquid accidat aut acciderit: qui autem minimi facit illud, hic sapit & felix est. Menander. μηδὲμ κακῶν κακῶς, λίαν ἀδυμίσκη πτέ. Nihil unquam infeliciter gerens, etiam quandoque ualde doleris. Idem. Malorum faciem tantum ne adspice, sed quæ intus latent bona. Etenim nulla bona nisi admixta malis sunt. In hanc igitur sententiam Cratis Cynici Græcum epigramma conuertit. Quod uitæ genus exposces? fora turbida sectans, lurgia, difficiles que ipse sequeris opes. Multa domi anxietas, ruri dolor, horror in alto: In quibus bonis dubium si quid habebis erit. Si pendes animo, durum: si uxorem duxeris, ibis Sollicitus, tristis si sine coniugio. Pœna patri, dolor est orbis, uesana iuuentus Desipit, & membris fracta senectæ uenit. Ergo exoptandū est aut nunquam in luce fuisse, Ocyus aut tolli de medio genitum. Verum hæc ultima sententia nostris doctoribus aduersatur, qui dicunt præstare uel in miseria esse quàm nihil esse. Homerus Iliados ω. Δοιοὶ γὰρ τε πῖδοι κατακείατην Διὸς οὐδ' αὖ Δάωρων, οἷα δ' ἴδωσι κακῶν ἔταρθ' δὲ ἰάωρ. ὧ μὲν καμμίζας δ' ὠκὸν Ζεὺς τρυπικέραω. Ἄλλοτε μὲν τε κακῶν ὄγε κινετα, ἄλλοτε δ' ἰδῶν, ὧ δὲ κε πῶν λυγρῶν δ' ὠκὸν λωβητὸν ἔδθηκε, καὶ ἔκκακῆ βόβρωσις ἐπὶ χθόνα δ' ἴαμ' ἐλάωφ. Φοιτᾶ δ' οὔτε διοισι τε μὲν οὔτε βροτοισιμ. Bina Iouis summi dicunt in limine dudum Vasa, quibus sortem deus ipse emittit utranque: Ille miser cui fors fati contingit amara. Heu quantos etiam gemitus, quàm dura uidebit Exitia, atque omnem mixtam mœroribus atris Vitam aget, hunc homines odio superique sequentur. De Pandora uero postea dicam, qua ex dolio mala retegente, ad omnes ea peruenire necesse fuit. Plutarchus de consolatione ad Apollonium scribit. Cum Philippus Macedo treis eodem tempore felices nuncios habuisset, duos de uictoribus, tertium de filio nato, sciens quod aliquis dolor semper læta sequeretur, deos rogauit, ut alicuius moderati casus temperamento fortunæ inuidiam minuerent. Theramenes quoque unus è xxx. tyrannis Atheniensibus, domo corruente in qua accumbebat cæteris que conuiujs pereuntibus, quum solus euassisset, protinus exclamauit: Quò me fortuna reseruas? nec diu post ab eisdem tyrannis interfectus fuit. Paulus Aemylius, ut idem author in eius uita testatur, à Persei uictoria reuertens quum filium iam iam morientem offenderet, proximo die in senatum uenit, gratiasque deus egit, quod tantæ reipublicæ per eius uictoriam felicitati metuens, ne quid publicum malum (ut solet res secundas comitari) eueniret, id priuatim orbitate sua potius uidiſſet. Remediam tamen sapienti contra dolorem fuerit, non expectare tempus obliuionis patrem, cuncta mitigantem: sed omni studio præueniendo cuncta prius mala præmeditari. Ex quo Theseus in Euripidis tragœdia, inquit: Futuras mecum commentabar miseras, aut mortem acerbam, aut exilium, seu aliquod magnum malum, ne me imparatum cura laceraret recens. Post hæc alienas calamitates respicere. Nam Cicero itemque Plutarchus de Consolatione testantur, Socratem dicere solitum: quod si malorum aceruus omnium foret, & quisque suam ex eo partem auferret, nemo non existimaret minora sua portione ea esse quæ ferret. Ex quo Antimachus poeta elegiam in Lyden coniugem suam defunctam faciens: in ea ærumnas omnes heroum heroïdumque commemorat, quas infra suam esse dicit. Quamobrem patientia in his maximum leuamen: unde Plautina sententia: Animus æquus in re mala, dimidium mali est. Pyrrhonij dolorem & uoluptatem in opinione ponunt, quum ea quisque suapte iudicet sententia: nam quod alijs dolori, nobis uoluptati forte fuerit. Inuenti propterea qui mortes suorum nihil curare sunt uisi, ut supra de Paulo memorauimus: ut de Xenophonte legimus, audito de filio nuncio, non cessauit à sacrificio quod peragebat. Cato nihil commotus in eodem casu, se moriturum genuisse tantum dixit. Plutarchus in eodem tractatu: Animi dolorem toleratu longe faciliorem corporis dolore existimat, quod cruciati sensus quum absque ratione sint, mentem rationemque præcipitem agunt, ac de statu per uim dimouent. Animus autem sapientis ab omni liber exteriori impulsu, quum sui tantum sit arbiter, sibi melius imperabit: eoque magis quod exempla sint plurima eorum qui etiam corporis pœnas prorsus contempserint: ut Marius, quum se careretur uarices immobilis permansit. Scribit Liuius de eo seruo qui Asdrubalem sororium Annibalis in Hispania interfecerat, tot cruciatibus pressum semper ridetis specie præbuisse.

Duo dolia in limine caeli.

Philippus

Theramenes

Paulus Aemylius

Antimachus

Institutio quoque ab incunabulis, & in delicijs non fuisse educatum quàm maxime refert. Pueri nanque Lacedaemonij uerberum dolore laniati minime ingemiscunt. Prisci item Latini teste Virgilio, natos ad flumina primum Deferimus, saeuoque gelu duramus & undis, Omne auum ferro teritur. Vita insuper ambitiosa & cupida quot mala libenter patitur: quot barbarae gentes in bellis mortes summa animi alacritate perferunt: & Febres nihilominus ac morbos non aequae. Multi uero contra in morbis patientissimi, in armorum congressu timidissimi atque molles. Sed praeter omnes, nostri potissimum martyres testimonio sunt, quàm sit animus probe institutus, imperator uitae mortalium. Ex quo uita beata & cum uitate non solum in uiola & rosa, sed in tormētis & eculeo erit. Est enim Eculeus id poenae genus, quam hodie nostri funem appellant. Quod sanè ex autoritate Senecae in epistolis deprehendimus. Doloribus, inquit, distortus, & in eculeo longior factus.

DE MORTE, QUOD BONIS MINIME EXPAUESCENDA.

QUI VVM patientia commentatio que mortis sit omnis uita sapientis, is erit felix qui ita sese accommodabit, ut illam etsi non cupiat, minime tamen expauescat aut curet. Apollodorus philosophus: Hi qui cum uirtute uixerunt, si liberis carerent, laudes immortales eorum loco dimittunt. Qui liberos habent, eis optiam dimittunt hereditatem, hominum & patriae gratiam. Epictetus. τὸ γοῦν κακῶς ζῆν τὸ τεθνᾶναι καὶ ἄσπον. Praestat mori quàm male uiuere. Plato in Phaedone triplicem ponit mortem, Quum per moralem actionem uitia in nobis extinguuntur, deinde cum per contemplationem cum deo coniungimur: postremo cum anima per corporis mortem separatur. Bonis & mors, & uita, dulcis est: hac ob benefactorum memoriam, illa ob pramiorum expectationem. Facinorosis autem neutrum, quapropter illis mors potius imprecanda. Quod eleganter Homerus Ody. χ duobus carminibus expressit. οὐχ ὅσιν καταμύοισιμ ἐπ' ἀνδράσιμ εὐχετάαδης. τὸσδε μοῖζ' ἐδάμασσε θεῶν καὶ χέτλια ἔργα. Hos lugere nefas, qui dijs ultoribus ipsis Ob sua dementes perierunt impia facta. Seneca quoque, Non cito moritur qui uicturus amplius non fuit. Cicero pro P. Quintio, Mors honesta saepe uitam turpem exornat: uita turpis ne morti quidem honestae locum relinquit. Gymnosophistae apud Indos caste & cum uirtute uiuentibus, mortis diem natalem putant. Idem & Augustinus apud nos adfirmat. Qui etiam ait, neque naufragium, neque cadem aut ullam aliam uim inter mala esse. Haec omnia martyres sunt passi. Denique malam nullam putandam esse mortem quam bona uita praecesserit: sicuti nec contra, ullam bonam his qui flagitiose uixerint, uel poenitentibus: quod poenitentia & senibus & alijs iam iam morituris raro sit uera, cum hi peccata non deserant, sed ab illis deserantur. Sed iam illam Socratis diuinam orationem in apologia sua audiamus. Mihi, inquit, hora discedendi iam morituro, uobis autem uicturis: utri autem nostrum uenient in rem meliorem, incertum omnibus praeterquam deo. Non enim uiuere, sed bene uiuere plurimi faciendum: dissoluta iam anima redit ad locum suum, corpus mutum remanet, nec enim amplius homo. Nos enim animal immortale sumus, mortali conclusum in custodia. Ciceronis uero in Tuscul. pulcherrimus etiam locus atque ediscendus. Si a deo denunciatum uideatur ut e uita exeamus, laeti & agentes gratias pareamus, emittique nos e custodia atque leuari uinculis arbitremur. Si autem nihil denunciatum fuerit, eo tamen simus animo, ut illum horribilem diem alijs, nobis faustum putemus: nihil in malis ducamus, quod uel a dijs immortalibus, uel a natura parente omnium constitutum. Non enim temere nec fortuito facti & creati sumus: sed profecto fuit quaedam uis quae generi consuleret humano, ne id gigneret inter caetera, quod cum exantlauisset omnes labores, in mortis malum incideret sempiternum: paratum nobis perfugium potius putemus, quod utinam passis uelis tendere liceat: si autem reflantibus uentis reijciamur, tamen eodem paulo tardius referri necesse est. Ex quibus profecto uerbis satis docemur, ne iniussu dei de uita decedamus. Itidem Christianis praecipuum: quanquam nonnullas sanctas uirgines seruandae gratia pudicitiae sese necantes: non item ceteris concessum ut ait Aug. qui mortem Lucretiae & Catonis animi potius paruitati adscribit. Socrates in uita dicebat tanquam in theatro persistendum, donec spectaculum operum delectabile contingat. Postremo magnum argumentum nullum esse in morte malum, quod boni plarumque tanquam deo dilecti de medio tolluntur, raroque ad senectutem perueniunt, idque frequenter & usu uidemus & legimus: quapropter duo a ueteribus posita exempla adducam. Trophonius & Agamedes templum Delphicum facientes, ab Apolline pramium petierunt. Is uero

Bonis mors
& uita dulcis

Trophonius
Agamedes

Is uero

Is uero se daturum septimo die respōdit, atq; eodē perierunt. Cleobis & Biton fratres, quum Cleobis & Biton
Cydippe Iunonē pro filijs precaretur quod optimū factū esset, se ipsos cōiungētes, matrē in
templum adduxerūt, atq; illico extincti sunt: authores Plutar. Herodo. in 1. & Cic. in Tus.

DE VITAE FRAGILITATE, ET DEFVNCTORVM
MEMORIA VENERANDA.

IN HAC uita breui Herodotus inquit, nullus adeo felix, quem mala multa non
circunstent. Ipsa q; & calamitates & morbi adcedentes uitam ipsam quamuis bre
uem, longam uideri faciunt. Quem Martialis imitatus dixit: Si computentur fe
bres & mali dolores, Pueri sumus & senes uidemur. Seneca uero, Non diu uixit,
sed diu fuit. Apollodorus. βραχύς βίος ἐπιβλήθη, δυστυχούσα δὲ μακροῦς. Breuis uita fortunato,
infortunato autem longa. Homerus quā multa in hoc genere. οὐδὲμ ἀκιδνότρον γαῖα τρέφει
ἀνδρώποιο. Non homine enutrit tellus cōfractius usquam. Idem. Ἰχθεο, μίδ' ἀλίασον ὀδύρεο, οὐ γέλει
ῥάεξ, οὐδ' ἐμὶ μὲν σήσης. Ὀλκὸν γὰρ θυμὸν θεοὶ θέου ἀνδρώποιοι. Desine nec doleas, nil semper
proficis usq; Nec semel extinctum lachrymis reuocabis ab orco. Fata dedere homini patien
tius omnia ferre. Idem. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βίβηρα κλύος φύγει κῆρα, ὅς περ Ὀίλτατος ἔσκε δ' ἰ κρονίωσι ἀνακλῶ.
Vis etiam Herculeā haud potuit depellere fatum. Quāuis ipse Ioui fuerit charissimus unus.
Et Apostolus apud nos inquit. Qui proprio filio non pepercit. Euripides, οὐκ ἔστιν δικτὸν
ἐπὶ δ' ἐπίσση μελλῶσα εἰ βιώσση. Quod Horatius imitatus ait, Nemo tam diuos habuit fa
uentes Craetinum ut posset sibi polliceri. Plato in Gorgia. Grauis uita: neq; enim miror si Eu
ripides in Thressis dicat hoc modo, Quis nouit si uiuere est mori, aut mori sit uiuere? ego
enim a sapientibus audiui quod nos morimur, & quod corpus est nobis sepulchrum. Pyr
rho unde Pyrrhoni qui omnia contradicunt, & in incertum reuocant: dicebat, nihil differre
uiuere aut mori: dicenti que cuidam, cur igitur non moreris? quoniam inquit, nihil differt.
Memoriam quoque defunctorum uenerari, omnes scriptores ferē praeipiunt. Demosthe
nes, τοῖς ζώοις πᾶσι ὑπέσι ἢ πλεον ἢ ἐλαττον φόβος, τοὺς πεθνεῶτας δ' οὐ πῶ ἔχθρῶν ἢ ἀλιμῶν.
Cuncta quidem animalia inuidiam aliquam siue paruam siue magnam subeunt, Mortuis
etiam inimici parcunt. Timocles: Mortuis misericordia deus que propitius optānus, uiuis
innocua inuidia. Stesichorus. θανόντες ἀνδρῶς οὐ πᾶσ' ἀπλείετο χάρις. Morientem hominem
non omnis gratia deserit. Archilochus. οὐ γὰρ ἐὸ δὲλα καταθωνῶσι κερταμῆρ ἐπ' ἀνδράσιμ. Ne mor
tuorum hominum bonis obrecta. Quae quidem res maxime damnatur. Ex quo Sophocles
queritur. εἴ μ' φεῦ, τ' θανόντες ὡς ταχὺς βροτοῖς χάρις διαρῆε. Heu heu quā cito mortuorum gra
tia mortalibus defluit. Homerus de corpore Hectoris dehonestati. κωφλὴν γὰρ γαῖαν ἀεικίη
μοιραίνωμ. Quid nisi iam mutam foedat moribundus arenam? Moschion eandem secutus
sententiam: uanum, inquit, defuncti hominis umbrā laceffere. Et Plautius ait non nisi laruas
cum mortuis luctari, quum Pollio orationem aduersus cum scriptam referuaret post mor
tem edendam. Zoili Homeromastigis noua ineptia, unde cognomen episcopo. Is librum in
Homeri uitupationem Ptolemæo Philadelpho dicauit: quum que diu praeium frustra
expectasset, petere cœpit. An inquit Ptolemæus egere potes? qui maior sis Homero, ac ui
uus? quum ille te inferior ac mortuus tot hominum milia diu pascat?

DE MODO FVNERANDI.

IVNERVM autem diuersa ratio. Funerare in bello corpora, ut testatur Aelia
nus de uaria historia, primus Hercules monstrauit: quum antea hostium cor
pora proijcerentur, teste Homero. ἐλώρια τῶν κενὴν οἰωνοῖσι πεπᾶσι. Hac
auibus praedam tribuit canibus que cruentis. Eustathius in Homerum dicit
cōsuetudinem fuisse apud Græcos ut cum magno uiro mortuo XII. hostes
sepelirentur. Sic Patroclo Troianos cōtumulauit Achilles: quem morem secutus Vergilius
Pallanti extincto tribuit: si nona diem mortalibus alium. Nam nona die tumulabatur: octa
ua prius cōburebatur. Septem uero dies in domo plorabatur. Ex quo Horat. Nouendiales
dissipare cineres dixit. Fiebant & ludī funebres totidem diebus: quorum author item Her
cules. Pelopi atauo primum eos instituendo. Aelianus etiam scribit: apud Tauros cum rex
moritur, charissimi quiq; simul sponte commoriuntur. Sindi tot pisces in sepulchrum mit
tunt quot hostes interfecerunt. Phryges marmoribus pro sepulchro suspendunt. Hircani ca
nibus tradunt ad hoc nutritis. Massagetae eos qui morbo pereunt tanquam impios, canibus
item dant: in bello extinctos, aut quoquo modo interfectos honorant. Persae & Aegyptij
mortuos

Plautius
Pollio
Zoilus Home
romastig.

mortuos minime comburunt, quod Persæ deum ignem dicant, quem non fas sit cum homine commisceri. Aegyptij uero quod ignem animal putant, ne attingatur ab animali, sub dio iacentes dimitunt lolibus siccandos & absumēdos: author Herodotus. Apud Ro. ipse mos comburēdi à Sylla cœpit, teste Plinio, uerito talionem, eruto C. Marij corpore. Desijt autem in Antoninis. Ungebantur quoq; corpora & cum aromatis condebantur, tanta cura, ut nos Romæ testes simus ante paucos hos annos sceminam in tumulis Albanis fuisse effossam: supra M. C. C. annos defunctam, ut è uestigio sepulchrorum animaduertimus, integram membris: crasso opertam unguēto. Quidam ausi Tulliolam dicere, quod eodem prope loco multa Tulliorum memoria, & Herenniorum, & Tulliolæ reperta fuerit. Modum funerandi Imperatores uide apud Herodianum in Cōmodo. Eius moris quiddam hodie in summis Pont. & Cardinalibus simile seruari conspiciamus. In alijs uero defunctis Præficæ ad plorandum conductæ, Naniam, id est, carmen funerale canebant. Cupressu fores ornabant, quod hæc arbor Diti sit sacra: cadauera uestibus albis amiciebant, sceminæ quidem: atris autem uiri, ut author Plu. in Probl. In arca deinde conditis, sacrificia manibus offerebant, quæ & inferiæ, & parentalia, & iusta, & februa dicta sunt. Fiebant autem tribus rebus, sacrificando Diti, spargendo flores tumulo, ac ludos & epulum dando, quæ pollinctura dicta est: cui Pollinctores, id est, hi qui corpora ungebant præerant, annonamque flagellabant carius omnia ementes: ex quo ad Pollinctum emere prouerbiū. Hæc igitur tria in testamento marmoreo Flauij Salutaris leguntur, quod in Anthropologia in eius nomine posui.

DE CVRA SEPVLCHRORVM, ET LAVDANDIS DEFVNCTIS.

VNT quibus uiuentibus curæ sepulchri pompa sit, ut Soloni dicenti: Mors mea non careat lachrymis: linquamus amicis mœrorem, ut celebrent funera cum gemitu. Contra uero Ennius: Nemo me lachrymis decoret, nec funera fletu Faxit, cur & uolito docta per ora uirum. At pudeat nostros Christianos præsertim sacerdotio dicatos funeris ac sepulchri pōpam expetere: nec etiam satis pendentis luxuria marmoris, sed etiam aris cœpta, quum Petri & Pauli: præterea Stephani, Laurentij, Hieronymi, Gregorij, totq; aliorum sanctorū etiam martyrum corpora uideamus humi Romæ iacere, nullis in aere pendētibus mausoleis. Sed ne hanc tātum nostris modestiam cōuenire dicamus, uideamus quid Cyrus moriens apud Xenophontem loquatur. Meum corpus pueri quum decessero, nolite neq; in auro, neq; in argento, neq; in aliquo lapide collocare, sed terræ statim reddite. Quid enim beatius quam terræ cōmisceri, quæ tot pulchra nutrit ac parturit? Ego autem cum cæteris uiribus homo sim, libenter nunc quoq; mihi uideor cum ea communicare, quæ benemerita sit. Hæc ille. M. Aemylius Lepidus qui princeps senatus sextis iam Censoribus fuerat, antequam expiraret præcepit filijs, lecto se strato sine linteis, sine purpura efferrent, in reliquum funus ne plusquam aris denos conferrent, imaginum specie non sumptibus nobilitari maximorum uirorum funera solere. Liuius lib. XLVIII. Cicero de legibus excitari uetat sepulchrum altius quàm quinq; diebus absoluatur, nec lapide condi plusquam capiat laudem defuncti incisam, nec plusquam quatuor uersibus elegis. Humare mortuos semper uel in ueteri lege religiosum fuit. Iacob moriens, ut ad patres suos transferretur, ne inter Aegyptios prauos homines tumularetur, Iosepho filio mandauit. Moses item ex Aegypto fugiens, ipsius Iosephi ossa secū tulit. Laudatur Tobias qui sepeliendis mortuis uacabat. Iudas Maccabæus post prælium contra Gorgiam cōmissum, iussit prostratorum corpora mandare sepulturæ. Iehu rex Israel Iezabelem suam hostem iussit sepeliri, eo quod esset de stirpe regia. Ex his uero qui deum ignorauerunt, Alexander Darij interfecti corpus uxori matricq; liberaliter tumulandum dedit. Pauli Aemylij Annibali hosti perquisitum cadauer, & humaniter sepultum. August. de Ci. Sepulchrorum memoriam, sumptusque funeris, magis uiuorum consolationem dicit esse quàm defunctorum utilitatem, Ambrosius in sermone: Quid proficit, inquit, sepulchrorū superbia? damna sunt potius uiuētium quàm subsidia mortuorum. Viris igitur sapiētibus, ut in ueteri prouerbio, πᾶσα γῆ τάφῳ, hoc est, omnis terra sepultura. Laudare defunctos uetus est cōsuetudo, cœpit q; apud Græcos: iam inde à Pericle, qui teste Thucydide, prius defunctos in bello Peloponnesiaco pro concione laudauit. Apud Ro. uero Val. Pub. primus collegam suum Brutum, ut est apud Liuium. Græci epitaphium uocant quādo uel unum, uel etiam plures comprehendat. Monodiam uero quando unum tantum, Epicedium plærunque fit carmine.

Præficæ
Naniam
Cupressus

Pollinctores

Cyrus

Aemyli
Lepidus.

Pericles
Val. Pub.
Epitaphium
Monodia
Epicedium

R. Volat